

- O'Neill J. Kilbrack, Or, Who is Nancy Valentine? / Jamie O'Neill. – Scribner, 2003. – 305 p.
Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>
Plunkett J. Strumpet City One City One Book edition : Bestselling Irish novel with an introduction by Fintan O'Toole [Електронний ресурс] / James Plunkett. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=Yef4AwAAQBAJ&dq>
Plunkett J. The Gems She Wore : A Book of Irish Places / James Plunkett. – Hutchinson, 1972. – 208 p.
Somerville E. Mount Music / Edith Somerville, Martin Ross. – Longmans, Green and co., 1920. – 340 p.
Songs in Irish [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://songsinirish.com/mise-eire-lyrics/>
Trevor W. The Collected Stories [Електронний ресурс] / William Trevor. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=ORHoM78yiNEC&pg>
Whitty M. J. Captain Rock in London; Or, The Chieftain's Gazette for the Year 1825 / Michael James Whitty. – James Robins, 1825. – 346 p.
Yeats W. B. Delphi Complete Works of W. B. Yeats (Illustrated) [Електронний ресурс] / W. B. Yeats. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=amIbAgAAQBAJ&dq>

(Матеріал надійшов до редакції 4.10.17)

УДК: 811.161.2

ПРОХОРОВА П. В.

(Запорізький національний університет)

ПСИХОЛІНГВАЛЬНЕ ПІДРУНТЯ НІМЕЦЬКИХ СОМНОЛОГІЧНИХ ФЕНОМЕНІВ

У статті розглянуто проблему сполучення сомнології та лінгвістики. На основі аналізу теоретичних джерел і практичних робіт робиться висновок про необхідність лінгвістичного коректування наукового підходу в дослідженні сомнологічних феноменів. Пропонується авторський підхід до дослідження лінгвосомнології.

Ключові слова: сомнологія, мова, мислення, інтерпретація, сон, Фрейд.

Прохорова П. В. Психолінгвистическая основа немецких сомнологических феноменов. В статье рассматривается проблема сопряжения сомнологии и лингвистики. На основе анализа теоретических источников и практических работ делается вывод о необходимости лингвистической корректировки научного подхода в исследовании сомнологических феноменов. Предлагается авторский подход к исследованию лингвосомнологии.

Ключевые слова: сомнология, язык, мышление, интерпретация, сон, Фрейд.

Prokhorova P. V. Psycholinguistic Basis of German Somnological Phenomena. The article gives a view of problem of connection from somnology and linguistics. This article stresses the theoretical 'touching points' of S. Freud's theory of dream interpretation and modern cognitive linguistics. Using comparative analysis and Freud's psychoanalysis the author has revealed the identity of symbolism, his understanding of dreaming nature. The author has come to the conclusion about symbolic, mystical understanding of dreams of the linguistics. This article focuses on the particularities of prophetic dreams, namely, the a priori awareness of the prophetic nature of the dream and its semantics, possible individuality of image semantics, deformation of the temporal sequence of the dream and related event, rootedness in the emotional, and the genetic ability to have prophetic dreams. This article addresses the problem of "prophetic" dreams. It considers the issue of compiling a new dictionary of dreams, which should contain such necessary elements as a corpus and an index of its symbolic images. The index will help perform the following: easily find certain symbolic dream images, conduct their qualitative analysis, and compare them with symbolical forms of culture. The article presents an essay of the topics of oneirology. The field is a border between philosophy and a number of special sciences concerning with the nature and significance of sleep and dreams in human life and linguoculture.

The article is regarding linguosomnology in contemporary scientific paradigm, special attention is given to interdisciplinary connections with related schools of thought – linguoculture, ethnolinguistics, intercultural communication, psycholinguistics, neurolinguistics, ethnopsycholinguistics.

It is the interdisciplinary status of linguoculture that reveals interaction with other subjects and at the same time defines its peculiar, specific features. Linguosomnology position among humanities is clearly described and determined. Linguosomnology is regarded as a scientific discipline with its own subject and object of study. Synthesis of scientific knowledge is in focus, as it is, on the one hand, the feature of contemporary scientific paradigm; on the other hand, it requires description of both common and different signs of linguoculture.

Key words: somnology, language, thinking, interpretation, dream, Freud.

З розвитком психології, фізіології, філософії, антропології сновидіння почали розглядати під різними кутами зору – вчені шукали вже наукове обґрунтування феномену сну. Сьогодні є безліч теорій, що таке сон, яке значення сновидінь, проте єдиного правильного визначення все ж не існує. Сновидіння можна впевнено віднести до числа найбільш загадкових, малодосліджених та перспективних об'єктів сучасної когнітивної лінгвістики, нейролінгвістики, лінгвопсихосеміотики, лінгвокультурології, ірреальних картин світу, лінгвосомнології. Вони зв'язують глибинні змістовні структури людської психіки, ментально-архетипні символи підсвідомості та образи природних відчуттів, які безпосередньо репрезентуються різними мовно-мовленнєвими засобами. К. Г. Юнг

стверджував, що людські сновидіння передували навіть мові [Юнг 1994, с. 11]. Впродовж століть люди вивчали та тлумачили сни, намагалися використати їх інформацію у повсякденному житті. Про це свідчать численні антропологічні дослідження.

У процесі лінгвістичної розвідки сновидінь є можливість дослідити сомнологічні образні структури, які часто корелюють із символічними формами лінгвокультури, національних кодів, міфологем певного етносу або мислення та уяви, а від них зробити аналіз та інтерпретацію глибинних змістів людської ментальності, яка безпосередньо пов'язана з підсвідомістю. У цьому випадку мова також відкриває доступ в область людської когніції, проте не «напрямую», а в переломленні образності сновидінь, що дає більш повне сприймання змісту буття.

Опис сновидінь дуже міцно закріпився в художній літературі та складає особливий онейричний жанр. Так, наприклад, «літературні сновидіння в модерністській і постмодерністській прозі ХХ ст. поліфункціональні, вони виконують роль універсального медіатора між мистецтвом та дійсністю. Сновидіння мають філософсько-естетичну, художньо-психологічну, сюжетно-композиційну, креативну, інформативну, комунікативну, ретроспективну, сенситивну функції. Специфіка зображення сновидінь в онейросфері модернізму і постмодернізму обумовлена специфікою авторських задач: зображенням боротьби гарного з бридким, «старого» і «нового» в душах героїв, спробою внести сновидіння персонажів до сфери магії, кохання і історії, описом і аналізом «іншого простору» свідомості, авторською міфологією і міфопоетикою гри. Літературні сновидіння інколи служать тотальною віртуалізацією реальності, активізують гру архетипів в «снах розуму» [Карпова 2003, с. 53]. У зв'язку з цим, давно є на часі комплексно дослідити мовну атракцію сновидінь, яка донині в мовознавчих студіях висвітлювалася фрагментарно. Безсумнівно, сновидіння посідають важливе місце в мовознавстві та вимагають певної методології дослідження.

Таким чином, ми пропонуємо під *лінгвосомнологією* розуміти *розділ мовознавства, що вивчає мовно-мовленнєві особливості вербалізації людських сновидінь*. Інтерпретація сновидінь принципово не може ґрунтуватися тільки на сонниках, символіка яких має усталений характер та зміст. Основна ідея тлумачення сновидінь в межах лінгвокультурології може розглядатися в контексті дослідження текстів художніх творів, психоаналітичних праць онейричного змісту, етимологічних, тлумачних та енциклопедичних словників, фразеологізмів, паремій, висловлювань, афоризмів, сомнологем, які актуалізують лінгвосомнологію як повноцінну галузь мовознавства. Слід зазначити, що під *сомнологемою* необхідно розуміти найменування ключового образу (домінантного гештальту), який було побачено уві сні.

Згідно методики вільних асоціацій та тлумачень сновидінь, яку було покладено в основу психоаналізу З. Фрейдом [Фрейд 1989; Фрейд 1997] та К. Г. Юнгом [Юнг 1994; Юнг 1996], сновидіння – це певний текст написаний мовою несвідомого та підсвідомого, як результат особливої імаґинативної (франц. *image* – «образ») активності, що містить важливу інформацію з несвідомого. При цьому мета снів – донести інформацію до відома сновидця, скоригувати свідомі уявлення про дійсність. Текст сновидінь вербалізується мовно-мовленнєвими засобами в письмовій та усній формах на різних рівнях мови. Цей надскладний текст складається з абстрактно-(а)логічних образів зі своїми стильовими особливостями і лінгвокультурними ознаками, які відображають розуміння, або надають оцінку несвідомого в контексті життєвої ситуації.

Можливі шляхи проникнення в суть цієї проблеми через мовну інтерпретацію сновидінь шукали зарубіжні та вітчизняні лінгвісти за допомогою концептів «Dream» та «Сон» в аспектах вторинного семіотичного коду по відношенню до мови та мовної картини світу [Берестнев 2011; Хлебодарова 2016]. Спробували дослідити ірреальний світ та класифікувати образи сновидінь на матеріалах сонників та художніх творів О. О. Дасько [Дасько 2011], Н. В. Ізотова [Ізотова 2011], О. І. Северська [Северская 2011]. З урахуванням індивідуальних особливостей сприймання та інтерпретації концепту «Мрія» на матеріалі

російської мови було здійснено дослідження Т. В. Маковичем [Макович 2000]. Порівняльно-типологічний аналіз лексем на позначення сну та мрії в східнослов'янських та західногерманських мовах представлено в праці А. Е. Левицького [Левицький 2011].

Огляд літератури підтвердив, що до теперішнього часу було розглянуто тільки окремі підходи в дослідженні концептуальних областей «Сон», «Сновидіння», «Мрія» та «Dream». Планується комплексне дослідження лінгвістичної сомнології в німецькомовному художньому дискурсі з метою встановлення відповідностей та зв'язків між концептуальними структурами «Traum», «Träumerei», «Schlaf» та їх мовними репрезентантами, виявлення особливостей когнітивно-дискурсивної реалізації, що до цього моменту не було предметом розвідки сучасних лінгвістів. Таким чином, **актуальність** обраної теми зумовлена загальною тенденцією низки сучасних досліджень у галузі мовознавства на детальне вивчення особливостей ірреальних картин світу в німецькій лінгвістичній сомнології.

Метою запропонованого дослідження є моделювання внутрішньої структури лінгвістичної сомнології, визначення її параметрів та розгляд психолінгвального підґрунтя, на основі яких формується німецька лінгвістична сомнологія.

Завдання даної статті:

- обґрунтувати підхід дослідження сомнології через призму німецької лінгвокультури;
- на основі герменевтичного аналізу онейричних текстів виявити залежність сновидінь від підсвідомого, вплив реальності на зміст сновидінь;
- проаналізувати вплив підсвідомого на формування профетичного дискурсу;
- експлікувати метафоричні та символічні значення сомнологем.

Об'єктом дослідження є лінгвосомнологія як фрагмент квазіреальної німецькомовної картини світу, яка віддзеркалюється в художньому дискурсі. **Предметом дослідження** є лексико-семантичні особливості лінгвосомнології.

Особливий інтерес, в першу чергу, у нас викликають так звані профетичні (віщі/пророчі) сновидіння, які розкривають сновидцю якусь інформацію або невідомі йому сторони реального життя і є прикметою того, що буде, або станеться. Це можуть бути, наприклад, події майбутнього або події, віддалені від сновидця просторово, і тому, недоступні його прямому сприйняттю.

В літературознавчому словнику-довіднику у статті «Завбачення в літературі» наголошується на тому, що «одна із форм завбачення – сновидіння, що досить часто використовуються у художній літературі <...>. Однак прогностичні здібності не завжди знаходять адекватне трактування у тому середовищі, в якому вони проявляються, і подеколи набувають драматичного, а то й трагічного характеру» [ЛСД 2007, с. 270]. Тому перш ніж переходити до аналізу тлумачень сновидінь, слід звернутися до праць З. Фрейда [Фрейд 1989; Фрейд 1997].

При інтерпретації сновидінь З. Фрейд застосував підсвідомо-аналітичний принцип, в якому виділяв гештальт з яким пов'язував інші образи сновидіння. З. Фрейд наводив наступний історично відомий приклад, про який повідомляли в своїх рукописах з невеликими відмінностями Плутарх та Артемідор Далдіан: *Als Alexander der Große seinen Eroberungszug unternahm, befanden sich die berühmtesten Traumdeuter in seinem Gefolge. Die Stadt Tyrus, die damals noch auf einer Insel lag, leistete dem König so heftigen Widerstand, daß er sich mit dem Gedanken trug, ihre Belagerung aufzugeben. Da träumte er eines Nachts einen wie im Triumph tanzenden Satyrn, und als er diesen Traum seinen Traumdeutern vortrug, erhielt er den Bescheid, es sei ihm der Sieg über die Stadt verkündet worden. Er befahl den Angriff und nahm Tyrus ein* [Freud 1982, S. 41-42].

Отже, *Плутарх згадує про те, що після місячної облоги міста Тир у розпачі Олександр Македонський побачив уві сні танцюючого Сатира. Тлумач снів Аристандр, що перебував при війську, пояснив зміст цього образу, розклавши слово на частини. Оскільки Сатур грецькою означає «твій Тир», і тим самим напрозоричив Олександрові перемогу над містом. Натхнений Олександр вранці почав штурм і взяв місто.*

Уявляється, що З. Фрейд першим поклав герменевтичний принцип в основу психоаналізу тлумачень сновидінь, напр.: «*Ein anderer träumt, sein Bruder stecke in einem Kasten. Der erste Einfall ersetzt Kasten durch Schrank, und der zweite gibt darauf die Deutung: der Bruder schränkt sich ein*» [Freud 1982, S. 61].

За цією теорією в німецькій лінгвокультурі побачити уві сні шафу (*Schrank*) означає, що хтось обмежує себе в чомусь (*sich einschränkt*): *Der Schrank als Traumbild steht einerseits für Ordnung und Gewissenhaftigkeit, andererseits symbolisiert er aber auch Einschränkungen. Der Träumende wird Probleme haben, seine Persönlichkeit frei zu entfalten, da er von einem Menschen beeinflusst wird, der Kontrolle über ihn ausüben möchte. Andererseits wird er durch seinen Ordnungssinn und sein klares Denken im Leben noch viele Vorteile genießen können* [Traumsymbole].

Отже, з одного боку шафа символізує порядок та сумління, з іншого – обмеження, перешкоди. Хтось захоче контролювати та впливати на сновидця, проте через своє почуття порядку та ясне мислення зможе насолоджуватися багатьма перевагами у житті.

Натомість в українській (лінгво)культурі тлумачення «шафи» може бути досить різноманітним, але, як правило, завжди позитивним: «Якщо приснився шафа, цілком можна очікувати поліпшення матеріального стану. Чим більший він був, і чим багатше виглядав – тим значніше поповниться бюджет. Велика кількість полицок, ящиків говорить про незвичайний життєвий досвід, а повний бардак в шафі означає, що ви зараз на розпутьті» [Тлумачення снів].

Якщо сомнологу «шафа» тлумачать психологи, астрологи, укладачі сонників і так звані «маги/чаклуни», то вони, перш за все, будуть брати символічне, візуальне та асоціативне наповнення образу. Асоціативний ряд для сомнологем «шафа» буде такою: символічне вмістилище досвіду, пережитих емоцій, достаток, багатство, спадок. Є підстави вважати, що тлумачі сновидінь спираються на хибні методологічні засади або їхнє поверхове суб'єктивне розуміння явища.

Звернувшись до історико-етимологічного словника, щоб з лінгвістичного погляду підтвердити або спростувати фрейдівську теорію, знаходимо лексему «шкаф» (рос.), «шафа» (укр.), яка утворена від *шкан*, походження скандинавське «*skar*» (норв.), «*skab*» (дат.), «*skår*» (швед.). Лексема з'явилася під впливом іншої форми слова німецького походження «*Schrank*», «*Schaff*» (бавар.) [Черных 1994, с. 415]. Згідно етимологічному словнику Kluge лексема «*Schrank bedeutet wie Schranke ursprünglich eine Absperrung, ein Gitter (so noch mittelhochdeutsch). Damit erweist sich das Wort als Rückbildung zu schränken*» [Kluge], тобто початкова форма «*Schranke*» – «бар'єр, огорожа, перешкода», яка несе змістовне навантаження на сомнологу та зберігає закодовану інформацію в якості внутрішнього компоненту.

Цим невеликим прикладом ми спробували лінгвістично підтвердити фрейдівську теорію сновидінь, що сприяла розробці психоаналізу, який згодом дав великий поштовх до глибинної психології та досліджень нейрології, нейробіології, генетики, фізіології, антропології та нейролінгвістики зокрема. Подібний метод дозволяє розшифровувати тексти сновидінь та відкриває можливість створення нового типу «сомнологічного словника» з урахуванням лінгвокультурних особливостей. Такий словник повинен складатися з наступних необхідних частин, як корпус ключових сомнологем та показчик їх символічних образів в художній літературі та фольклорі. Показчик дозволить оперативно знаходити конкретні символічні образи сновидінь, робити їх кількісний та якісний аналіз, зіставляти із символічними формами певної етнокультури, літератури та мови. Словникова стаття має містити наступні розділи:

- 1) *Allgemein* (зазначення щодо сфер вживання та переклад сомнологем);
- 2) *Etymologisch* (похідні слова, етимологія (походження), синоніми, антоніми);
- 3) *Lexikalisch-semantisch* (лексико-семантична характеристика сомнологем);

4) *Volkstümlich* (зазначення лінгвокультурного аспекту та зв'язків сомнологіми з іншими ключовими символами в межах фольклору певної етноспільноти);

5) *Literarisch* (основні приклади вживання сомнологіми в художній літературі з короткою інтерпретацією та дешифровкою в контексті всього твору);

6) *Linguopsychologisch* (зазначення лінгвопсихологічного тлумачення сомнологіми з погляду психоаналізу З. Фрейда, К. Г. Юнга, Е. Фромма та ін.)

Слід зазначити, що теоретико-методологічну проблему профетичних сновидінь можна вирішити наступним чином: тлумачення подібних сновидінь повинно бути орієнтовано, насамперед, на їх метамовний опис. Ці описи повинні розглядатися під когнітивнолінгвальним кутом з урахуванням лінгвокультурного та етноспецифічного наповнення. Проте кожне сновидіння суто індивідуальне. Як зазначає Г. Міллер: «Все залежить від того, що являє собою особистість сновидця, який її духовний рівень, моральні цінності, ставлення до світу, самооцінка» [Міллер 2004, с. 6]. Цю тезу також підтвердила сучасний нейролінгвіст, нейрофізіолог і психолог Т. Чернігівська. Вона наголошує на тому, що «мозок живе своїм окремим життям» [Черниговская 2012], що «мозок приймає рішення за 30 секунд до того, як людина це рішення усвідомлює» [Черниговская 2013]. Виходячи з цих емпіричних знань, ми висуваємо *гіпотезу*, що *квасісвіт існує паралельно реальному, впливає на мислення, формує внутрішню мовну свідомість, тим самим трансформується в соціолінгвокультурну реальність*.

У світі сновидінь (в квазісвіті) не працюють морально-етичні норми, закони суспільства та держави. Сон не має меж, ані у просторі, ані у часі, хвилина уві сні може з легкістю «розтягнутися» на рік, а місяць «стискається» до секунди. Сон безмежний і вічний, він охоплює материки, всесвіти тисячоріччя. Уві сні ми безпомічні та всесильні. В ньому таяться чудовиська та найгарніші істоти. Це час відпочинку, геніальних відкриттів, виконання мрій, неувяжних кошмарів, насолоди, ілюзій, зцілення, спокою, смерті.

Принципово важливу роль в цих умовах грає розуміння сну самим сновидцем. В цьому плані слід визначити низку досить важливих загальних питань. Хто частіше бачить профетичні сновидіння – чоловік або жінка? Чи залежить здатність бачити профетичні сновидіння від віку сновидця? З яким ступенем семантичного наповнення проявляються профетичні сновидіння? Ступінь впливу екстралінгвальних факторів на формування ключових гештальтів в профетичних сновидіннях? Як сновидці сприймають свої «пророчі» сні? Відповідаючи на ці та близькі їм питання, здебільшого психологічного характеру, саме лінгвісти більш глибоко і повно зможуть зрозуміти та дослідити сомнологічний феномен.

В праці «Семіосфера» Ю. М. Лотман зазначає, і з цим твердженням не можна не погодитися, що саме в сновидінні «людина одержує досвід «мерехтіння» між першою та третьою особою, реальною та умовною сферами діяльності. Таким чином, уві сні граматичні здатності мови знаходять «так звану реальність». Область видимого, раніше ототожнювалася просто з реальністю, а виявляється простором, в якому можливі всі припустимі мовою трансформації: умовне та нереальне оповідання, набір дій у просторі та часі, зміна кута зору. Одна з особливостей сну полягає в тому, що категорії говоріння переносяться в простір зору. Без цього досвіду неможливі були б такі сфери, як мистецтво та релігія, тобто найвищі прояви свідомості» [Лотман 2000, с. 45].

Смерть чи народження, собака чи кіт, дерево чи камінь мають своє, неповторне, значення для кожного окремого сновидця. Ключові символи сновидінь можна інтерпретувати тільки залежно від особи того, хто бачив сон, і ніколи опосередковано від нього з урахуванням етноспецифічних особливостей та в контексті «дрібних» подробиць сюжету. Тому проблема сну й сновидінь споконвіку цікавила письменників та поетів. Вони намагалися через сон допомогти чи попередити своїх героїв.

Художнє зображення сну – опис сновидіння, віщого сну – дуже розповсюджений літературний прийом. В якості засобів вираження дуже часто зверталися автори до алегорії, інакомовлення та алюзії. Сон в їх творах нібито езопова мова, окремий текст в тексті, сюжет в сюжеті. Завдяки прихованим асоціаціям вони символічно зображали відбиття дійсності або

конденсовану суть художнього твору. Сон служить для найрізноманітніших цілей формальної побудови та художньої композиції всього твору, окремих його складових частин, для ідеологічної та психологічної характеристики діючих осіб, для викладу поглядів самого автора. Метафорика снів дуже часто стає ключем до розуміння ідейного змісту твору, авторської позиції.

Так, наприклад, в оповіданні «Сон» Ф. Кафки розповідь починається зі слів: «*Josef K. träumte: Es war ein schöner Tag und K. wollte spazierengehen. Kaum aber hatte er zwei Schritte gemacht, war er schon auf dem Friedhof...*» «Йозефу К. снилося: Був чудовий день і К. захотів прогулятися. Проте ледь він ступив два кроки, як вже був на цвинтарі...» [Kafka 2002, S. 157].

Цікавим видається те, що в сновидінні відокремлюється не тільки новий просторово-хронологічний відрізок часу та місце, але й новий лад взаємин і зв'язків, зовсім несхожий на все те, що було, виникає квазіреальність. Крім цього, схожа ситуація складається в романі «Процес», коли головний герой відразу ж після пробудження побачив пристава, який повідомив йому, що він зарештований. В даному випадку спостерігається перехід квазіреальності в дійсність: «*Jemand mußte Josef K. verleumdet haben, denn ohne daß er etwas Böses getan hätte, wurde er eines Morgens verhaftet*» «Хтось, мабуть, оббрехав Йозефа К., який нічого поганого не робив, був вранці заарештований» [Kafka 2004, S. 5]. Цей сомнологічний феномен можна порівняти зі «стрічкою Мебіуса», яка має тривимірні властивості в об'єктивній реальності.

В праці «Принципи психології» Вільям Джеймс дійшов висновку про те, що «людське відчуття реальності є лише суб'єктивне відношення до нашого емоційного життя та життєдіяльності. <...> Все, що збуджує та стимулює наш інтерес. <...> Назвати річ реальною – значить, засвідчити, що ця річ перебуває в певних «стосунках» з нами. <...> При цьому існує багато різних «систем реальностей», кожна з яких має свою особливу структуру та окремий стиль існування» [James 1981, p. 282-286]. Джеймс називає їх «субуніверсумами» і наводить в якості прикладів: світ відчуттів або фізичних речей (як найвищу реальність), світ науки, світ ідеальних відносин, світ «ідолів роду», різноманітні надприродні світи міфології та релігії, усіякі світи індивідуальних переконань, світ повного божевілля та дивацтв [James 1981, p. 290-322].

Подібний субуніверсум ми можемо побачити в оповіданні Ф. Кафки «Перевтілення»: «*Als Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwachte, fand er sich in seinem Bett zu einem ungeheueren Ungeziefer verwandelt*» «Прокинувшись одного ранку після неспокійного сну, Грегор Замза виявив, що перетворився на страшну комаху» [Kafka 2007, S. 3]. Більш того, автор підкреслює, що це – не уявне пробудження і не продовження сну: «*"Was ist mit mir geschehen?"*, dachte er. *Es war kein Traum*» «Що зі мною сталося?» – подумав він. Це не було сном» [Kafka 2007, S. 3].

Субуніверсум головного героя виявився набагато страшнішим будь-якого кошмарного сну, і Грегор, знехтуваний своєю родиною, трагічно вмирає. Метаморфози, які з ним трапилися, відображають змінену свідомість героя та в тексті вербалізуються на рівні концептуально-семантичних трансформацій. Важливим елементом реалізації цих трансформацій є семантична опозиція *unten - oben*, що маркірує відповідний прошарок в лінгвосомнології, на основі якого герої творів вибудовують свої взаємини із зовнішнім світом. Сам герой, як правило, співвідносить себе з позицією *unten*, яка актуалізується ядреними константами *Einsamkeit, Angst, Schuld, Tod* сомнологічного феномену. Таким чином, простежуючи роль художніх сновидінь у творах німецькомовних письменників, переконуємося, що їх закодована мова, оперуючи своїми сомнологемами та образами сомнологічного характеру, відображає значну кількість лінгвокультурних асоціацій, етноспецифічних смислів та символів, які на підсвідомому рівні дешифрують духовний досвід попередніх поколінь.

Впродовж історії людства вважалося, що сон – це особливий стан, під час якого душа людини залишає тіло та робить подорож по різних світах. Щоб уникнути втрати зв'язку між

тілом і душею, людину намагалися випадково не розбудити. Багато ритуалів були пов'язані з дешифровкою сновидінь. Сон в міфах, легендах, казках, піснях та переказах займає особливе місце у фольклорі будь-якого етносу. Сон у фольклорі представлений як феномен колективної свідомості, тобто текст сну передається від людини до людини, з покоління в покоління.

Характерною ознакою сновидінь в фольклорі є наративи, які побудовані таким чином, що сон моделює прихований контекст та загальний смисл твору. Сон не існує сам по собі як певний континуум кодів, а лишень у співвідношенні з самим текстом як системою дискретно організованих смислів. Через сон можуть бути вгадані чи прояснені інші контекстуальні можливості дійсності тексту. Розуміння в даній ситуації представляє собою з'ясування співвідношення тексту (або певної реалізованої можливості) до контексту сну (кола нереалізованих можливостей). У зв'язку з цим, згадаємо легенду «Des Hackelnberg Traum» братів Гримм:

«Hans von Hackelnberg war braunschweigischer Oberjägermeister und ein gewaltiger Waidmann. Eine Nacht hatte er auf der Harzburg einen schweren Traum; es deuchte ihm, als ob er mit einem furchtbaren Eber kämpfe, der ihn nach langem Streit zuletzt besiegte. Diesen Traum konnte er gar nicht aus den Gedanken wieder loswerden. Einige Zeit darnach stieß er im Vorharz wirklich auf einen Eber, dem im Traum gesehenen ähnlich. Er griff ihn an; der Kampf blieb lange unentschieden, endlich gewann Hans und streckte den Feind zu Boden nieder. Froh, als er ihn so zu seinen Füßen erblickte, stieß er mit dem Fuß nach den schrecklichen Hauern des Ebers und rief aus: «Du sollst es mir noch nicht tun!» Aber er hatte mit solcher Gewalt gestoßen, daß der scharfe Zahn den Stiefel durchdrang und den Fuß verwundete. Erst achtete Hackelnberg der Wunde nicht und setzte die Jagd fort. Bei seiner Zurückkunft aber war der Fuß so geschwollen, daß der Stiefel vom Bein getrennt werden mußte. Er eilte nach Wolfenbüttel zurück; die Erschütterung des Wagens wirkte so schädlich, daß er mit genauer Not das Hospital zu Wülperode unweit Hornburg erreichte und bald daselbst starb. Auf seinem Grabe liegt ein Stein, der einen geharnischten Ritter auf einem Maultier vorstellt» [Grimm 1994, S. 141].

«Єгереві зі Хакельберга приснився сон, начебто він уві сні боровся з диким кабаном та переміг його. Незабаром у лісі він зустрів схожого кабана та вбив його, але тикнувши ногою морду, переможеного кабана, розірвав об ікло свій чобіт і поранив ногу. Рана виявилася смертельною. На місці захоронення поставили єгерю пам'ятник у вигляді лицаря на віслиюк».

Інтерпретація метаморфози сну, наведеної легенди, змінює ситуаційний контекст твору та відноситься до типу «сновидіння-антиутопія», тобто такі сновидіння, які мають небезпечні наслідки в реальному житті. Згідно герменевтичному принципу сомнологема «Eber» (дикий кабан) в легендах та казках символізує зло, а в метаописі пов'язане зі «Schreckgespenst, schreckliche Erscheinung» «жахливий привід, страховисько».

Для підтвердження цієї тези звернемося до етимологічного словнику. Лексема «Eber» походить від первісної номінації «Bär» – reg. «Zuchteber», індоєвропейська протоформа mhd. «bere» – «Eber», ae. bar. Wenn so zunächst der wilde Eber bezeichnet wurde, kann voreinzelsprachl. *bhoids-o- "der Schreckliche" (lit. baisas "Schreckgespenst, schreckliche Erscheinung") [Kluge 2002]. Таким чином, наслідки зустрічі з кабаном для героя були жахливими. Продовжуючи аналіз звернемося до «Etymologisch-symbolisch-mythologisches Real-Wörterbuch»: der Eber im Traum für Überfluß und Vitalität. In Verbindung mit der Mythologie und mit Märchen kann der Eber auch das Böse darstellen [Nork 1843, S. 152].

Підсумовуючи все вищесказане, у якості **висновку** відзначимо, що психолінгвальне підґрунтя сомнологем є важливим конструктором композиції багатьох текстів, інколи навіть центральним епізодом, від якого розгортається фабула твору онейричного змісту. Сновидіння формують сюжетну лінію твору, а іноді і трансформують його жанрову природу, впливають на формування лексико-семантичних та лінгвокультурних особливостей.

Виходячи з цього, можна дійти наступних результатів, що, по-перше, «профетичні (пророчі)» сновидіння існують в реальному психологічному житті людини. По-друге, аналіз

змістовної та пізнавальної складової сомнологічного феномену доцільно здійснювати з опорою на психолінгвальний та когнітивнолінгвальний теоретико-методологічний апарат, застосовуючи при цьому герменевтичний принцип в поєднанні з етимологічним аналізом.

Запропоноване дослідження дає можливість впевнено стверджувати, що порушена проблема лінгвосомнології відкриває широкий діапазон **перспектив** подальших розвідок в контексті лінгвопсихології, нейролінгвістики, лінгвофілософії та істотно розширює теоретичну базу даних дисциплін, особливо активно зближуючи їх із сучасною когнітивною наукою.

Література

- Берестнев Г. И. О когнитивной природе языка профетических текстов / Г. И. Берестнев // Пятая международная конференция по когнитивной науке : тезисы докладов в 2 томах. Том 1. – Калининград, 2012. – С. 245-246.
- Дасько А. А. Сны : события и время / А. А. Дасько // Логический анализ языка. Лингвофутуризм. Взгляд языка в будущее : [сборник статей] / Рос. акад. наук, Ин-т языкознания ; отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – Москва : Индрик, 2011. – С. 414-434.
- Изотова Н. В. Представление сновидений в прозе А. П. Чехова / Н. В. Изотова // Логический анализ языка. Лингвофутуризм. Взгляд языка в будущее : [сборник статей] / Рос. акад. наук, Ин-т языкознания ; отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – Москва : Индрик, 2011. – С. 435-447.
- Карпова В. В. Мотив сна в современной постмодернистской литературе / В. В. Карпова. – СПб. : Искусство-СПб, 2003. – 146 с.
- Левицкий А. Э. Сон и мечта в пространстве квазиреальности (на материале восточнославянских и западногерманских лингвокультур) / Андрей Эдуардович Левицкий // Логический анализ языка. Лингвофутуризм. Взгляд языка в будущее : [сборник статей] / Рос. акад. наук, Ин-т языкознания ; отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – Москва : Индрик, 2011. – С. 448-460.
- Літературознавчий словник-довідник (ЛСД) / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
- Лотман Ю. М. Семиосфера / Юрий Михайлович Лотман. – С.-Петербург : «Искусство – СПб», 2000. – 704 с.
- Макович Т. В. Мечта в русском языке и русском сознании / Т. В. Макович // Язык. Система. Личность. – Екатеринбург, 2000. – С. 96-99.
- Миллер Г. Большой сонник Миллера / Густавус Миллер; Пер. с англ. К. Е. Россинского, Н. А. Качаевой. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 350 с.
- Северская О. И. «Сны языка огромны...» (Концепция сна в современной поэзии) / Ольга Игоревна Северская // Логический анализ языка. Лингвофутуризм. Взгляд языка в будущее : [сборник статей] / Рос. акад. наук, Ин-т языкознания ; отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – Москва : Индрик, 2011. – С. 461-470.
- Тлумачення снів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://poradu24.com/dim/sonnik/sonnik-shafa-z-odezhno%D1%97-bachiti-uvi-sni-do-chogo-snitsya.html>.
- Фрейд З. Толкование сновидений : монография / Зигмунд Фрейд; Пер. с нем. – Минск : Попурри, 1997. – 576 с.
- Фрейд З. Введение в психоанализ / Зигмунд Фрейд. – М., 1989. – 455 с.
- Хлебодарова А. Г. Лингвоэтническая специфика концепта «Dream» и его дискурсивной реализации в современном английском языке : дис... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / Анастасия Геннадьевна Хлебодарова – Московский государственный лингвистический университет, 2016. – 218 с.
- Черниговская Т. Свобода воли и нейроэтика. Лекция нейролингвиста Татьяны Черниговской / Т. Черниговская. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <https://snob.ru/selected/entry/55396>.
- Черниговская Т. Это не я – это мой мозг. / Т. Черниговская // Открытая лекция. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до відкритої лекції : <https://www.youtube.com/watch?v=6ho5v3vbqZw>
- Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка: 2-е изд., стереот. – М. : Русский язык, 1994. – Т. 1-2. – 623 с.
- Юнг К. Г. Воспоминания, сновидения, размышления / Карл Густав Юнг. Киев, 1994. – 405 с.
- Юнг К. Г. Человек и его символы/ Карл Густав Юнг. – СПб., 1996. – 454 с.
- Freud S. Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse 1916/17 / Sigmund Freud // Standard ed. : Die psychanalytische Technik, Frankfurt/M. 1982. – 252 S.
- Grimm J., Grimm W. Deutsche Sagen : Herausgegeben von den Brüdern Grimm Gebundene Ausgabe / Jacob Grimm, Wilhelm Grimm. – Deutscher Klassiker Verlag; Auflage: 2, 1994 – 1073 S.
- James W. Principles of Psychology / William James, 1981. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://archive.org/details/theprinciplesofp01jameoft>.
- Kafka F. Der Prozess / Franz Kafka. Köln : Anaconda Verlag, 2004. – 416 S.
- Kafka F. Die Verwandlung / Franz Kafka. Frankfurt am Main : Fischer Verlag, 2007. – 140 S.
- Kafka F. Tagebücher / Franz Kafka. Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, 2002. – 1064 S.
- Kluge. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Bearbeitet von Elmar Seebold. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. de Gruyter, Berlin / New York 2002. (Die CD-ROM – Version). – Назва з титул. екрану.
- Traumsymbole – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайт у : <http://www.traumdeutung-traumsymbole.de/Traumsymbole/>.
- Nork F. Etymologisch-symbolisch-mythologisches Realwörterbuch zum Handgebrauche für Bibelforscher, Archäologen und bildende Künstler : In 4 Bänden / F. Nork. – Stuttgart : Verlag der Buchhandlung, 1843. – Bd. 1. – 404 S.
- (Матеріал надійшов до редакції 10.10.17)